

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בשבת קודש פרשת דברים תשע"ט לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף קי"ב

בסעודה שלישית

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב וויען - לאק שעלדריק

שנתרוקנה ירושלים לשבת בדד, ואיכה ישבה בדד העיר רבתי עם.

*

מגילת איכה נכתבה על פי סדר הא"ב, ואמרו חז"ל (סנהדרין קד.) להורות שעברו על התורה שנכתבה בכ"ב אותיות ע"ש. ויש לומר עוד, על פי מה ששמעתי צחות, על הוידוי ביום הכיפורים (על חטא) שנסדרה על פי סדר הא"ב. דהנה אומרים בוידוי (בתפלת יום כפור קטן) רבונו של עולם, אם עמדתי לפרש את חטאי ולבארם, יכלה הזמן והם לא יכלו ע"כ. ואם כן כאשר מתחיל לפרט החטאים, מתי יסיים הוידוי שלו, על כן סדרוהו על סדר הא"ב, שיהא לו קצבה מתי יסיים ע"כ. ועל דרך זה בהקינה על חורבן בית מקדשינו, היו הצרות מרובים ותכופים עד אין מספר, ואם יתחיל לקונן, יכלה הזמן והם לא יכלו, בהתבונן עומק השפלות שירדה כלל ישראל, על כן סידר הדברים על סדר הא"ב, ובוזה יהיה להדברים קצבה.

אמנם אמרו חז"ל (שם קד:) שירמיה הנביא הקדים אות פ"א לעי"ן, בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה

ה' אלקיכם הרבה אתכם, והנכם היום ככוכבי השמים לרוב וגו', איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם (א-י). במדרש (איכ"ר א-א) שלשה נתנבאו בלשון איכה, משה, ישעיה, וירמיה, משה אמר איכה אשא לבדי וגו', ישעיה אמר (ישעיה א-כא) איכה היתה לזונה וגו', ירמיה אמר (איכה א-א) איכה ישבה בדד. אמר רבי לוי משל למטרונא שהיה לה שלשה שושבינין, אחד ראה אותה בשלותה, ואחד ראה אותה בפחזותה, ואחד ראה אותה בניוולה. כך משה ראה את ישראל בכבודם ושלותם אמר איכה אשא לבדי טרחכם. ישעיה ראה אותם בפחזותם ואמר איכה היתה לזונה, ירמיה ראה אותם בניוולם ואמר איכה ישבה ע"כ.

והיינו כי משה ראה אז ישראל ברום המעלה, זה ארבעים שנה עוסקים בתורה יומם ולילה, בלי ביטול הזמן על עסק הפרנסה, אוכלים מן לחם אבירים שמלאכי השרת אוכלין, וכל אחד מהם מאיר ככוכבי השמים, עד שאין בכחו לישא את משא העם. וכדרך העשיר שנתרבו המסחרים שלו, עד שאומר איכה אשא לבדי, שאי אפשר לו עוד לסדר הדברים בעצמו בלי סיוע. ולעומת זה ירמיהו הנביא ראה אותם בניוולם, עם חוטא כבד עון, עד

לפי שבעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה. כי אילו היה מאמין שמאת ה' היתה זאת לו, לא היה בכעס כלל. ואף שבן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכהו או מזיק ממנו, ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים על רוע בחירתו, אף על פי כן על הניזק כבר נגזר מן השמים, והרבה שלוחים למקום. ולא עוד אלא אפילו בשעה זו ממש שמכהו או מקללו, מתלבש בו כח ה' ורוח פיו ית' המחיהו ומקיימו, וכמו שכתוב (שמואל ב טז-י) כי ה' אמר לו קלל, והיכן אמר לשמעני, אלא שמחשבה זו שנפלה לשמעני בלבו ומוחו ירדה מאת ה', ורוח פיו המחיה כל צבאם החיה רוחו של שמעי בשעה שדיבר דברים אלו לדוד, כי אילו נסתלק רוח פיו ית' רגע אחד מרוחו של שמעי, לא יכול לדבר מאומה ודפח"ח.

ואם כן גם כאשר חבירו גרם לו הפסד בממונו או בכבודו, הרי הוא שליח ה', ועל דרך שאמר הכתוב (ישעיה יח) הוי אשור שבט אפי, והיינו שאשור הוא רק השבט מה', שעל ידו מכהו. והרי זה דומה לאדם שמכה חבירו במקל, והוא כועס ושונא את המקל, אשר שנאה זו היא חנם, כי אין המקל אשם בהכאתו אלא האדם שמטה את המקל עליו. ואם כן כיון שהכל מושגח מה', ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה, אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז:), השנאה שיש לו על חבירו היא 'שנאת חנם', כי הוא לא עשה לך כלום. ובהיות שפסקו ממנה אנשי אמנה, שהיה חסר מהם אמונה זו שהכל מושגח מלמעלה, על ידי זה באו לשנאת חנם.

*

אך אכתי יש להבין, דכיון שהיו עוסקין בתורה ועבודה וגמילות חסדים, איך עברו על חטא מפורש בתורה, והשליכו מצוה אחת אחר גיוס. ונראה דאיתא בגמרא (פסחים קיג:) אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב [הרואה יחידי דבר ערוה בחבירו, אף על פי שאינו רשאי להעיד לון

שלא ראו בעיניהם] שהקדימו מאמר פיהם עד שלא ראו בעין ע"כ. ויש לומר בזה עוד, דאיתא בגמרא (יומא ט:): מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני שלשה דברים שהיו בה, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכת דמים וכו'. אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ומצות ובגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה בה שנאת חנם וכו', בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה, ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם ע"ש. והנה מגילת איכה נכתבה על ידי ירמיה על חורבן בית ראשון, אבל ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, ויש בה רמז גם לחורבן בית שני, שסיבת חורבנה היתה שנאת חנם. וכתוב בספר רוקח (א-א) שנרמז בפתיחת הספר, א"יכה י"שבה ב'דד ה'עיר ר'בתי ע'ים ה'יתה וגו', ר"ת איבה רעה, כלומר שנאת חנם ע"כ.

אך יש להבין הלא שנאת ישראל היא לאו דאורייתא, לא תשנא את אחיך בלבבך (ויקרא יט-ז), וגם מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך (שם יט-יח). ואם כן השנאה היא שנאת איסור, ולמה נקרא זה שנאת חנם. ועוד, מי הוא זה שישנא את חבירו בחנם, הלא בודאי עשה לו דבר שאינו הגון, ועבור זה הוא שונאו. אך הענין הוא, שאמרו חז"ל (שבת קיט:) לא חרבה ירושלים אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמנה שנאמר (ירמיה ה-א) שוטטו בחוצות ירושלים וראו וגו', אם תמצאו איש עושה משפט מבקש אמונה ע"ש.

והכוונה היא, כי האדם המאמין מכיר שהכל בא מאת ה' בהשגחה פרטית, ואין שום אדם יוכל לנגוע בו אם לא הכריזו עליו כן בשמים, וכמאמרם (יומא לח.) בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך [לא ידאג אדם לומר פלוני יקפח פרנסתי, כי על כרחך בשם יקראוך לבוא ולשוב במקומך] וכו', אין אדם נוגע במוכן לחבירו ע"ש. ומבואר באגרת הקודש להתניא (פרק כה) דאמרו חז"ל (זוה"ק ח"א כז:) כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה. והטעם מובן ליודעי בינה,

דרך אחת יהיה טוב, ואם תפרשהו על דרך אחרת יהיה רע, קח אותו על הטוב ולא תחשוב בו רע. אבל אם יהיה האדם נודע שהוא צדיק מפורסם ובפעולות הטובות, ונראה לו פועל שכל עניניו מורים שהוא פועל רע, ואין אדם יכול להכריעו לטוב אלא בדוחק גדול ואפשר רחוק הוא, ראוי שתקח אותו שהוא טוב, אחר שיש שום צד אפשרות להיותו טוב ואין מותר לך לחשדו, ועל זה אמרו (שבת צו.) כל החושד בכשרים לוקה בגופו ע"כ. ומכל שכן כאשר חבירו עושה זאת בהוראת חכם, שעושה על פי תורה, אין שום היתר להשנאה, ושטן זה עדיין מרקד בנו, ולכן עבר קציר כלה קיץ, ואנחנו לא נושענו.

והנה אסרו חז"ל הרבה דברים שאין לעשותן משום חשדא או מראית עין. ולכאורה אם עושה על פי תורה, ומעשיו רצויין כלפי מעלה, למה אסרוה חכמים לעשותו מפני אחרים שיחשדוהו. ובפשטות הכוונה כי מוטל על האדם לצאת גם חובת ידי הבריות, וכמו שנאמר (במדבר לב-כב) והייתם נקיים מה' ומישראל (שקלים ג-ב). אך לפי מה שנתבאר אשר יחיד הרואה את חבירו עושה איסור מצוה לשנאותו, אם כן בכל חשדא ומראית עין, יתכן שמביא את חבירו הרואה אותו, לידי איסור, ששונא אותו עבור שראה אצלו דבר ערוה, ולאמיתו היא שנאת חנם, ששונאו עבור שהוא חוטא, ואין הדברים כן.

וזאת היתה עון אותו הדור, שחשדו בני אדם על מעשיהם, שהם עוברי עבירה, שמצוה לשנאותם. והשנאה היתה שנאת חנם, כי היו שומרי תורה ומצות. וגם כאשר שנאו לבעלי עבירה, נתהוה מזה שנאה אישית שאסור לשנאותו, כי רק עבור נקודת החטא מותר לשנאו, ולא משום שאר דבר. והנה כאשר היו שואלים אותם למה הוא שונא את חבירו, היה משיב שראה אצלו דבר איסור. אבל באמת אמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם, שלאמיתו

מותר לשנאותו, שנאמר כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו (שמות כג-ה) וכו', ומי שרי למסניה, והכתיב לא תשנא את אחיך בלבבך. אלא דאיכא סהדי דעביד איסורא, כולי עלמא נמי מיסני סני ליה, מאי שנא האי. אלא לאו כי האי גוונא דחזיא ביה איהו דבר ערוה. רב נחמן בר יצחק אמר מצוה לשנאתו שנאמר (משלי ח-ג) יראת ה' שנאת רע ע"כ. והקשו בתוספות (ד"ה שראה) ואם תאמר דבאלו מציאות (ב"מ לב:) אמרינן אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו, והשתא מה כפיית יצר שייך, כיון דמצוה לשנאתו. ויש לומר כיון שהוא שונאו גם חבירו שונא אותו דכתיב (משלי כז-ט) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, ובאין מתוך כך לידי שנאה גמורה, ושייך כפיית יצר ע"כ. והיינו שכאשר אדם שונא בעל עבירה, גם בעל העבירה שונאו, מתוך כך גם שנאתו של הראשון מתגברת, וקל מאד לבוא לידי שנאה אישית גמורה, ששנאה זו אינה מותרת, ומצוה לכוף יצרו. - ועל דרך זה היה אז השנאת חנם ביניהם, הם היו עוסקים בתורה ועבודה וגמילות חסדים, ומתוך זה היו שונאים לבעלי העבירה, אבל שנאה זו יצתה מגבולותיה, שנתהפכה לשנאה אישית שלא התירה תורה, וחטא זה של שנאת חנם הביאה לידי החורבן.

ובאמת גם בשנאת עוברי עבירה יש הרבה פרטים, דרק אם הוכיחו תחלה, והוא דוחה את התוכחה אז מותר לשונאו. ורק אם היא עבירה מפורסמת, עד שברור שהעובר עליה פרק מעליו עול מצות, אין צורך להוכיחו עליה לפני ששונאים אותו (חפץ חיים ה' לשון הרע כלל ד', באר מים חיים יד).

ולא עוד אלא שאמרו חז"ל (אבות א-ו) והוי דן את כל האדם לכף זכות. וכתוב בפירוש המשניות להרמב"ם, ענינו, כשיהיה אדם שלא תדע בו אם צדיק הוא אם רשע, ותראהו שיעשה מעשה או יאמר דבר, שאם תפרשהו על

מחמודיה שהיו לה, שהשכינה היה שורה בינינו, ועתה אבדנו הכל, העוני היא בכפלי כפליים. ואמר, השליך משמים ארץ תפארת ישראל (שם ב-א). כי יש ההולך על הארץ ונופל, שגם הוא שובר עצם ומצטער. אבל אם עומד באיגרא רמה, ומשליכין אותו למטה, אז שובר כל עצמותיו, ונעשה שברי כלי. וכלל ישראל היו ברום המעלות, והשליך משמים ארץ תפארת ישראל, ועל כן הצער גדול. ולכן התחיל לקונן בלשון איכה, להזכיר אותו הלשון שאמר עליהם משה בשלוותן, כאשר היו ברום המעלות, עד שמשה רבן של ישראל לא היה בכחו עוד להנהיגם, ואמר איכה אשא לכדי, ובהתבונן ברום מעלתם שהיו להם בימי קדם, הוא מקונן מקירות הלב, איכה ישבה בדד העיר רבתי עם.

ומייחלים אנו לתשועת ה', אשר יבוא יום ששיב ה' את שיבת ציון. וכבר כתבו כי יש שני סוגים ייחולים, האחת, לשון תקוה (האפפען), וזהו על דרך חולה אנוש, שמייחלים ומקוים שיחזור לאיתנו. הדבר אינו ברור אצלו שיהיה כן אלא מייחל ומצפה שיבריא. והשנית, לשון צפייה (ווארטען), שיודע ברור שיהיה הדבר הזה, אלא מחכה שיגיע כבר אותו היום. והוא על דרך שעלה בגורלו לזכות הון רב, וקבעו יום מוגבל שאז יוכל לקבלו, הוא אינו מקוה שיבוא אותו יום, כי יודע סוף כל סוף שאותו היום יגיע, ויזריח השמש, אלא מחכה מתי כבר יגיע. כן עינינו אל ה' אלקינו, אין אנו רק מקוים לביאת המשיח, כי הגאולה בודאי תבוא כאשר מובטח לנו מפי ה', אלא 'אחכה' לו בכל יום שיבוא. יודעים אנו בטח שבוקרו של הגאולה יורח ויגיע, אלא מחכים אנו כבר לראותו. ויראו עינינו וישמח לבנו, ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים בביאת בן דוד בב"א.

של דבר לא ראו חטא, אלא חשדו בחשדא של חנם, ולא היו דנים חבריהם לכף זכות, ולכן הקדימו במגילת איכה אות הפ"ה לאות העי"ן.

והנה תכלית התענית היא להתעורר בתשובה, ולתקן המעשים, (רמב"ם ה' תענית ד-ב). ומוטל על כל אחד להתבונן בנוגע לעצמו, במה שיש לו שנאה על חבירו, אם זהו שנאה המותרת על פי תורה, ולהתבונן איך יוכל לתקן זאת, ואז נזכה לראות בישועתן של ישראל, כי כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאלו נחרב בימיו (ירושלמי יומא א-א), שזה מורה שגם אותו הדור נכשל בחטא זו שהביאה החורבן, ולכן לא נבנה בימיו.

*

והנביא מתחיל לקונן בלשון איכה, באותו לשון שהכריז עליהם משה בשלוותן, כי יתכן שני בני אדם גולין ממקומם לארץ אחרת, אבל אין צערם וכאבם שזה. כי יש עני מדוכא שאין לו גג על ראשו, וכבר רגיל לנדוד מעיר לעיר לבקש לחמו, וכאשר מגלין אותו לארץ אחרת, צערו לא קשה כל כך, כי רגיל הוא לנדוד. לא כן הוא אצל העשיר, שיושב בפלטין, ומשופע בנכסים, לא חסר לו שום דבר, ולוקחין ממנו ביתו ומסחריו, ומגלין אותו בעירום ובחוסר כל לארץ אחרת, אז הצער והכאב גדלה מאד.

וכמו כן הכלל ישראל, כאשר אנו זוכרים גודל מדרגתינו, שהיינו פעם ברום המעלות, הנכם היום ככוכבי השמים, ועתה אנו ללעג ולקלס ולחרפה לכל העמים, הכאב גדול מאד. וזהו זכרה ירושלים ימי עניה ומרודיה, כל מחמודיה אשר היו מימי קדם (איכה א-ז). כאשר זכרה

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' יצחק פאלל היו לרגל השמחה השוויה במענו בתגלדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' יעקב פאלאטשעק היו לרגל השמחה השוויה במענו בתולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' שלמה ולמן פאללאק היו לרגל השמחה השוויה במענו בתולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' יוסף שאול שוין היו לרגל השמחה השוויה במענו באירוסיו בנו החתן חיים נ"ו למול טוב	מוה"ר ר' שמואל ישראל ניימאן היו לרגל השמחה השוויה במענו בנישואי בנו למול טוב
--	--	---	---	--